

10. Монахов В.И. Защита персональных данных и свобода массовой информации: грани сопряжения // Законодательство и практика СМИ.- 1997 . – № 1 . – С. 7–11.
11. “Про рекомендації учасників парламентських слухань “Свобода слова в Україні: стан, проблеми, перспективи” Постанова Верховної Ради України // Відомості Верховної Ради. – 1997 . – № 22. – С.162.
12. Матеріали парламентських слухань щодо проблем інформаційної діяльності, свободи слова, дотримання законності та стану інформаційної безпеки України (2001 р.). – К.: Парламентське видавництво, 2000. – 96 с.

*Стаття рекомендована до друку Вченою радою Науково- дослідного центру
правової інформатики Академії правових наук України
(протокол № 9 від 10 вересня 2003 р.)*

*Сеннікова Ю.В.,
аспірантка Інституту держави і права
ім. В.М. Корецького НАН України*

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ НЕБАНКІВСЬКИХ ФІНАНСОВИХ УСТАНОВ

На сьогоднішній день існує багато проблем у сфері державного регулювання діяльності небанківських фінансових установ, серед яких є недосконалість законодавства, неврегульованість відносин між органами, що здійснюють це регулювання.

У зв'язку з прийняттям Закону України “Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг”, створенням нещодавно Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг виникли проблеми щодо розмежування компетенції органів державного регулювання ринків фінансових послуг. Ці питання ще не були досліджені в науковій літературі.

Метою даної статті є аналіз нормативно-правових актів у сфері державного регулювання діяльності небанківських фінансових установ, вироблення обґрунтованих пропозицій щодо вдосконалення чинного законодавства в цій сфері та поліпшення співпраці між органами, що здійснюють державне регулювання ринків фінансових послуг.

12 липня 2001 року Верховною Радою України був прийнятий Закон України “Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг”¹, який встановлює загальні правові засади у сфері надання фінансових послуг, здійснення регулятивних та наглядових функцій за діяльністю з надання фінансових послуг. Статтею 11 цього Закону визначено, що державне регулювання ринків фінансових послуг здійснюють: щодо ринку банківських послуг – Національний банк України, щодо ринків цінних паперів та похідних цінних паперів – Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку, щодо інших ринків фінансових послуг – спеціально уповноважений орган виконавчої влади у сфері регулювання ринків фінансових послуг. У Прикінцевих положеннях Закону зазначалось, що Кабінет Міністрів України має протягом трьох місяців підготувати та подати на розгляд Президенту України проект Положення про цей спеціальний уповноважений орган. Але лише 11 грудня 2002 року Президентом України був

¹ Відомості Верховної Ради України. – 2002. – №1. – Ст. 1.

підписаний Указ про Державну комісію з регулювання ринків фінансових послуг², а 4 квітня 2003 року Указом Президента було затверджено Положення про цей орган³.

Основними завданнями Комісії у межах її повноважень є: проведення єдиної та ефективної державної політики у сфері надання фінансових послуг; здійснення державного регулювання та нагляду за наданням фінансових послуг і додержанням законодавства в цій сфері; захист прав споживачів фінансових послуг шляхом застосування заходів впливу з метою запобігання порушенням законодавства на ринках фінансових послуг та їх припинення; узагальнення практики застосування законодавства України з питань функціонування ринків фінансових послуг, розроблення і внесення пропозицій щодо його вдосконалення; сприяння інтеграції в європейський та світовий ринки фінансових послуг тощо.

Державна комісія з регулювання ринків фінансових послуг відповідно до покладених на неї завдань та в межах своєї компетенції:

– здійснює згідно з законами України державне регулювання і нагляд за діяльністю страхових компаній та страхових брокерів, установ накопичувального пенсійного забезпечення, довірчих товариств, кредитних спілок, лізингових та факторингових компаній, кредитно-гарантійних установ, ломбардів, інших учасників ринків фінансових послуг (крім банків, професійних учасників фондового ринку, інститутів спільного інвестування в частині їх діяльності на фондовому ринку, фінансових установ, які мають статус міждержавних міжнародних організацій, Державного казначейства України та державних цільових фондів);

– здійснює реєстрацію фінансових установ та веде Державний реєстр фінансових установ;

– здійснює реєстрацію та веде реєстр саморегульвних організацій;

– дає висновки про віднесення операцій до того чи іншого виду фінансових послуг; здійснює в установленому порядку ліцензування діяльності фінансових установ;

– веде Єдиний державний реєстр страховиків (перестраховиків);

– здійснює державну реєстрацію кредитних спілок та об'єднаних кредитних спілок;

– визначає порядок ведення та веде реєстр аудиторів, яким надається право на проведення аудиторських перевірок фінансових установ та виконує інші функції відповідно до покладених на неї завдань згідно з законодавством.

Державна комісія з регулювання ринків фінансових послуг здійснює регулювання діяльності небанківських фінансових установ шляхом: ведення державних реєстрів фінансових установ та ліцензування діяльності з надання фінансових послуг; нормативно-правового регулювання діяльності фінансових установ; нагляду за діяльністю фінансових установ; застосування заходів впливу, а також проведення інших заходів з державного регулювання.

Державна комісія з регулювання ринків фінансових послуг має право в межах своїх повноважень одержувати в установленому порядку від фінансових установ звітність та іншу інформацію згідно з законодавством; здійснювати інспектування фінансових установ, проводити перевірки щодо правильності застосування законодавства України; застосовувати до фінансових установ, які не додержуються законів та інших нормативно-правових актів, що регулюють діяльність з надання фінансових послуг, заходи впливу тощо.

У разі порушення фінансовими установами законів та інших нормативно-правових актів Комісія може застосовувати до них такі заходи впливу: зобов'язати порушника вжити заходів до усунення порушення; вимагати скликання позачергових зборів учасників фінансової

² Офіційний вісник України. – 2002. – №50. – Ст.2252.

³ Положення про Державну комісію з регулювання ринків фінансових послуг України, затв. Указом Президента України від 04.04.2003. №292/2003 // Офіційний вісник України. – 2003. – №15. – Ст. 650.

установи; накладати штрафи відповідно до закону; тимчасово зупиняти дію або анулювати ліцензію на право здійснення діяльності з надання фінансових послуг; відсторонювати керівництво від управління фінансовою установою та призначати її тимчасову адміністрацію; затверджувати план відновлення фінансової стабільності фінансової установи; порушувати питання про ліквідацію фінансової установи.

Існує певна колізія норм законів щодо ліцензування небанківських фінансових установ. Частина третя статті 47 Закону України “Про банки і банківську діяльність”⁴ вказує, що “інші юридичні особи мають право здійснювати операції, визначені пунктами 2-3 частини першої цієї статті (відкриття та ведення поточних рахунків клієнтів і банків кореспондентів, в тому числі переказ грошових коштів з цих рахунків за допомогою платіжних інструментів та зарахування коштів на них; розміщення залучених коштів від свого імені, на власних умовах та на власний ризик), на підставі ліцензій на здійснення окремих банківських операцій”. Постановою Правління Національного банку України від 16.08.2001 було затверджено Положення про порядок видачі ліцензій на здійснення окремих банківських операцій небанківським установам⁵. На сьогоднішній день, відповідно до цих нормативних актів Генеральний департамент банківського нагляду має право видавати небанківським фінансовим установам ліцензію на здійснення окремих банківських операцій, яка дозволяє одночасно (у сукупності) проводити діяльність з відкриття та ведення рахунків клієнтів (у тому числі переказ грошових коштів) та розміщення залучених коштів від свого імені, на власних умовах та власний ризик. В той же час, у підпункті 8 пункту 4 Положення про Державну комісію з регулювання ринків фінансових послуг України зазначено, що Комісія здійснює в установленому порядку ліцензування діяльності фінансових установ, затверджує ліцензійні умови провадження діяльності з надання фінансових послуг і порядок контролю за їх додержанням (ст. 28 Закону України “Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг”).

Отже, необхідним є внесення змін до ст.47 Закону України “Про банки і банківську діяльність” у частині виключення норми щодо надання небанківським фінансовим установам ліцензії на здійснення окремих банківських операцій для вирішення проблеми подвійного ліцензування небанківських фінансових установ.

Але для вирішення проблемних питань важливим є чітке розмежування сфери діяльності банків та небанківських фінансових установ, що стосується залучення коштів. Так, діючі норми статті 47 Закону України “Про банки і банківську діяльність” та статей 4 і 34 Закону України “Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг” призводять до того, що широкий спектр дозволеної небанківським фінансовим установам діяльності із залучення коштів (від невизначеного кола осіб) та їх розміщення розмиває грань між небанківською фінансовою установою і банком. Проект Закону “Про внесення змін до деяких законів України з питань банківської діяльності”, над розробкою якого зараз працює Національний банк України, має вирішити це питання.

На нашу думку, Державна комісія з регулювання ринків фінансових послуг має бути визначена органом валютного контролю щодо підзвітних їй небанківських фінансових установ і здійснювати комплексну оцінку, контролювати їх діяльність в сфері здійснення валютних операцій. Крім того, при прийнятті рішення про видачу генеральної ліцензії на здійснення валютних операцій Національний банк повинен враховувати висновки Комісії щодо можливості видачі такої ліцензії конкретній фінансовій установі.

⁴ Відомості Верховної Ради України. – 2001. – №5 - 6. – Ст.30.

⁵ Офіційний вісник України. – 2001. – №36. – С.236

Таким чином, відповідні зміни повинні бути внесені до нормативно-правових актів з питань валютного регулювання і контролю.

Закон України “Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг” передбачає обов’язковість співпраці між органами, що здійснюють державне регулювання ринків фінансових послуг на таких засадах:

- необхідність оперативного обміну інформацією, яка є необхідною для виконання покладених на них обов’язків;
- право на доступ до інформаційних баз даних одне одного, які ведуться з метою регулювання ринків фінансових послуг;
- право участі уповноважених осіб цих органів у роботі інших органів, що здійснюють державне регулювання ринків фінансових послуг, з правом дорадчого голосу, коли на них обговорюються питання нагляду за діяльністю з надання фінансових послуг;
- необхідність проведення цими органами оперативних нарад не рідше одного разу в квартал або частіше на вимогу одного з керівників цих органів з метою співпраці та координації своєї діяльності.

З листопада 2003 року Державною комісією з регулювання ринків фінансових послуг України, Національним банком України і Державною комісією з цінних паперів та фондового ринку був укладений Меморандум про співпрацю і координацію діяльності, де визначаються форми їх співробітництва, обов’язки сторін.

Питання обміну інформацією та доступу до інформаційних баз даних є дуже важливим і має бути чітко врегульованим. Цей процес має здійснюватись відповідно до норм чинного законодавства щодо забезпечення конфіденційності інформації, порядку розкриття та забезпечення збереження банківської таємниці при передачі інформації. Згідно з положеннями Меморандуму, органи, що здійснюють державне регулювання ринків фінансових послуг, окремими угодами визначають види інформації, її обсяги, порядок, строки і форми надання, а також структурні підрозділи, відповідальні за підготовку відомостей та здійснення обміну інформацією.

Вважаємо, що з боку Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг може надаватись така інформація: перелік небанківських фінансових установ, їх об’єднань, зареєстрованих у Державному реєстрі фінансових установ; перелік небанківських фінансових установ, які є афілійованими особами банків; перелік небанківських фінансових установ, виключених з цього реєстру, а також тих установ, у яких відкликано ліцензію на провадження діяльності з надання фінансових послуг; інформація щодо застосування заходів впливу до цих установ та їх керівників за порушення ними чинного законодавства тощо.

В свою чергу Національний банк України може надавати переліки зареєстрованих банків, банківських об’єднань; інформацію щодо застосування заходів впливу до небанківських фінансових установ тощо. Звичайно, інформація може надаватись за умови письмового запиту органу, якому необхідна ця інформація, який містить посилання на норми закону, відповідно до яких державний орган має право на отримання такої інформації; вказує на зв’язок інформації, на яку подається запит з порушенням закону, акту або вимог органу, що подає запит.

Підсумовуючи вище викладене можна сказати, що внесення змін до деяких законів України з питань банківської діяльності, законів, що регулюють ринки фінансових послуг, а також налагодження тісної і ефективної співпраці між органами, що здійснюють державне регулювання діяльності банків і небанківських фінансових установ, є запорукою забезпечення ефективного нагляду за цими суб’єктами ринку фінансових послуг та, відповідно, стабільності фінансової системи України.

Розглянуті вище питання вказують на необхідність подальшого наукового дослідження форм державного регулювання діяльності небанківських фінансових установ та внесення пропозицій щодо вдосконалення чинного законодавства в цій сфері.

*Стаття рекомендована до друку відділом проблем
державного управління та адміністративного права
Інституту держави і права ім. В.М. Корецького НАН України
(протокол №10 від 16 жовтня 2003 р.)*

*Лознякова Т.С.,
викладач кафедри економічної теорії і
права Подільської державної аграрно-
технічної академії*

ПИТАННЯ СПІВВІДНОШЕННЯ КАТЕГОРІЙ І ПОНЯТЬ БЮДЖЕТНОГО ПРАВА УКРАЇНИ

*Сутність права може бути розкрита лише системою категорій,
що висвітлюють його реальну історію.
Л.І. Спіридонов*

Постановка проблеми співвідношення категорій і понять бюджетного права України обумовлена передусім тим, що в основі будь-якої системи наукового знання лежить певний понятійно-категорійний апарат, що обов'язково визначається специфікою об'єкта дослідження тієї чи іншої науки. Наука бюджетного права не є виключенням. Вона оперує визначенням, притаманним лише їй колом понять, має особливі, специфічні категорії. Останні, як найбільш загальні, основні, фундаментальні поняття несуть головний тягар в понятійному апараті бюджетного права і мають всезагальне розповсюдження.

Що ж таке категорія? Відповідь на дане питання почали шукати ще у стародавній Греції, зокрема, особливу увагу йому приділив Аристотель, поглиблюючи і розвиваючи пізнання людини у сфері держави і права [14, 222]. Філософ присвятив даній проблемі однойменну працю [1], внаслідок чого тепер ми розуміємо термін “категорія” так, як його визначив Аристотель, оскільки старогрецьке слово “kategoria” означало у побуті “звинувачення”, а на філософській мові Аристотеля термін “категорія” позначав основну, загальну ознаку, найбільше родове поняття, що не зводиться до іншого [16, 62-63], бо “будь-яка сутність ... означає деяку (одну) дану річ [1, 10]”.

Відповідно до цього наступники і визначають категорію як “розряд, порядок чи відлік предметів [8, 97]... найбільш загальне і фундаментальне поняття, яке відбиває найсуттєвіші, всезагальні якості [15, 1051] і відносини предметів та явищ дійсності об'єктів світу та пізнання [12, 623], найбільш загальні поняття, що виражають основні якості і закономірності явищ об'єктивної реальності і визначають характер науково-теоретичного мислення [11, 127]”. На думку М.М. Розенталя, правові категорії – це згустки, “вузли” пізнання, бо в них виражаються найбільш важливі, суттєві риси, сторони явищ і предметів. З їх допомогою пізнання розкриває внутрішній зв'язок, єдність, суттєві відносини між явищами [9, 8].